

Мајкл Фројнд^[1]

Некадашњи саветник премијера
Израела Бењамина Нетанјахуа
Председник Друштва
израелско-српског пријатељства
Јерусалим (Израел)

УДК 341.485(=163.41)(497.13+497.15)"1941/1945":316.75(497.5)
343.819.5(497.5)"1941/1945":316.75

Уводник

Примљен: 15.08.2022.

Прихваћен: 15.08.2022.

doi: 10.5937/napredak3-39656

Хрватско порицање права на сећање на Јасеновац

Прошлог месеца догодило се нешто крајње за-препашћујуће – реч је о тако немилосрдном чину којем је требало посветити много више пажње широм света него што се десило у стварности.

У инциденту који речито говори о посвећености Хрватске да се сачува прошлост, Загреб је ускратио право српском председнику Александру Вучићу да приватно посети Јасеновац, где су усташе убиле његовог деду у мрачним данима током Другог светског рата.

Право на сећање, најосновнију и суштинску слободу на којој почива људско достојанство, хрватске власти су једноставно одбациле, нимало не водећи рачуна о суровости својих поступака.

Ускраћујући Вучићу прилику да се поклати сенима покојника из своје породице, као и свих оних из народа, који га је изабрао као вођу, Хрватска је увредила не само живе већ и сећање на мртве.

На тај начин, хрватско руководство је спомен-обележје Јасеновац претворило у политичко средство, оружје помоћу којег ће добити неколико поена на невидљивом семафору.

Толико је јасно да чак не би требало ни помињати, али се очигледно мора истаћи следеће – масовно убијање Срба и Јевреја које су вршили

Хитлерови фашистички савезници у Хрватској јесте нешто што треба да буде изнад политике и ослобођено манипулације.

Јасеновачко тло освештано је проливеном крвљу небројених српских и јеврејских жртава. То се не може и не сме скрнавити безначајном политиком.

Јасеновац отелотворује и симболизује суровост за коју су људи способни и служи као опомена будућим генерацијама о опасностима проистеклим из безосећајне мржње. Али, како време пролази и нови нараштаји сазревају и одрастају, све је важније сачувати сећање на прошлост и не дозволити да се она изгуби.

Једном приликом је покојни рабин Џонатан Сакс, главни рабин Велике Британије, напоменуо: „Без сећања нема идентитета, а без идентитета смо само прашина на површини бесконачности.“

Током година, председник Вучић и речима и делима показује колико значаја придаје историјском сећању, нарочито у вези са Холокаустом. Поводом обележавања 75 година од ослобађања Аушвица, Вучић је 2020. наредио да се, заједно са српском националном заставом испред председничке канцеларије у Београду, истакне

[1] mfreund613@gmail.com

и жута застава са Давидовом звездом, слична обележју које су Јевреји морали да носе за време Холокауста.

Вучић је затим на Твитеру објавио фотографију заставе, уз пратећи текст: „Овај знак био је симбол покушаја нациста да униште јеврејски народ. Данас је ово почасно обележје. После 75 година. Да се никада не понови.“ Био је то једноставан, али моћан гест који служи као подсетник Србима и Јеврејима, као и начин да им се укаже на заједничке патње.

6 | Насупрот томе, током протеклих година Хрватска је покушавала да поново напише историјске чињенице, због чега је чак и Светски јеврејски конгрес 2018. године упутио Загребу петицију да обустави своју ревизионистичку политику.

У лето 2013, када је Хрватска званично ушла у Европску унију, постојале су велике наде да ће прихватање од стране остатка континента довести до искреног и отвореног сагледавања њене прошлости. Нажалост, те наде су у великој мери остале неостварене.

Пре само три месеца, Хрватска академија знаности и умјетности издала је документ у којем позива владу у Загребу да онемогући пут Србије ка чланству у ЕУ уколико Београд одбије да се одрекне онога што је названо „митом о Јасеновцу“.

Прошло је мање од 80 година од краха фашистичког усташког режима у Хрватској. Како су брзо и лако појединци одлучили да забораве!

Улазак Хрватске у ЕУ био је врхунац напорног и захтевног деценијског процеса који је изискивао спровођење многобројних промена у разним областима, од закона о интелектуалној

својини до слободног кретања капитала. Ово је урађено да би се Хрватска ускладила са прихваћеном праксом ЕУ.

Међутим, без обзира на то колико је ова балканска држава променила свој правни систем и унапредила стандарде безбедности прехранбених производа и заштите животне средине, постоји нешто што Хрватска упадљиво није успела да уради – да се помири са срамном истином о масовном убијању током Другог светског рата.

Већина нас зна за логоре као што су Биркенау, Дахау, Треблинка и Берген-Белзен, у којима су Немци и њихови послушници систематски убијали милионе невиних.

Али, колико је људи ван Балкана икада чуло за Јасеновац или за злодела која су тамо починили хрватски фашисти?

Познат као „Аушвиц Балкана“, Јасеновац је био највећи логорски комплекс који је 10. априла 1941. године основала Независна Држава Хрватска.

Хитлер је за управљање Хрватском задужио Анту Павелића, предводника усташког покрета, чији је глави циљ био очистити земљу од Срба, Јевреја и осталих мањина.

По узору на Немце, Павелић је донео расне законе против Јевреја, увео ограничења њихове слободе кретања и протерао их из разних занимања.

Услед тога, усташе су убиле више од 30.000 Јевреја, односно 75 посто укупне предратне јеврејске заједнице.

Ипак, примарна мета Павелића и његових квислинга били су Срби, којих је око два милиона тада живело у Хрватској.

Са крвожедношћу, по којој су се могли упо-

редити само са својим нацистичким заштитницима, усташе су почеле да „чисте“ хрватско тло палећи српска села, одрубљујући главе свештеницима и затварајући српске вернике у православне цркве које су затим спаљивали. Више од 200.000 Срба је на силу покатоличено, уз активну помоћ и подстрек загребачког надбискупа Алојзија Степинца.

Међутим, управо у јасеновачком логору су Хрвати разуларено показали најсуровија зверства тако што су, према многим сведочењима, побили небројене хиљаде у оргијама неописивог дивљаштва.

Јасеновац није имао гасне коморе нити машине за убијање, па је свако убиство извршавано на старински начин: ножевима, шипкама, секирама, чак и маљевима.

Ако је Аушвиц био оличење механизованог убијања, Јасеновац је био отелотворење ручно оркестрираног покоља.

У интервјуу за српске новине *Полиџика*, покојни Јаша Алмули, писац, новинар и некадашњи председник Јеврејске општине Београд, описао је Јасеновац као „варварски“, истичући да су „убиства претежно била извршавана ручно“.

„Они су веома ретко користили метке“, рекао је он, „зато што су веровали да жртве *нито* не заслужују.“ Алмули је затим описао неке од усташких метода, укључујући вађење очију и клање, бацање живих логораша у пећи од цигле или тровање деце.

Усташе су чак користиле и посебан нож по имену „србосјек“, смишљен да се убије што више Срба.

Постоји велики број детаљних сведочења о злоделима почињеним у овом логору. Едуард

Шајер, Јеврејин из југоисточне Босне и Херцеговине, одведен је у Јасеновац у новембру 1941. године. Тамо су побијени његови родитељи и четворо од петоро браће и сестара. У интервјуу за амерички Меморијални музеј Холокауста говорио је о неким од стравичних усташких поступака, међу којима је и употреба лет-лампи и шипки за заваривање ради мучења логораша.

Шајер је такође описао како су пред његовим очима хрватски стражари маљем насмрт претукли његовог млађег брата и како је престрављен видео групу Јевреја из Сарајева која је жива спаљена.

После рата и проглашења комунистичке Југославије, логор је преоран булдожерима, а југословенски вођа Јосип Броз Тито је покушао да потисне причу о Јасеновцу јер није желео да му се она испречи на путу ка стварању новог југословенског идентитета.

Због тога Хрвати нису морали да се суоче са својом прошлошћу или мрачним злоделима, што се у стварности наставило чак и после распада Југославије и проглашења хрватске независности.

Наиме, иако су хрватске вође одлазиле у Јерусалим да би упутиле речи извињења у Кнесету, израелском парламенту, усташко наслеђе и даље остаје веома распрострањено међу Хрватима, а неки му се чак и диве.

Пре десет година, у две католичке цркве у Хрватској, у Загребу и Сплиту, служене су велике меморијалне мисе усташком предводнику Павелићу, упркос томе што је он био одговоран за смрт стотина хиљада невиних људи.

Можете ли замислити да се нешто слично догоди у Риму, у Мусолинијеву част, или у

Берлину, у Хитлерову част? Популарна музичка група у Хрватској, Томсонов рок састав, редовно привлачи десетине хиљада људи на своје концерте, где многи млади с поносом носе усташке униформе. Овај бенд такође користи усташке слогане у неким од својих песама, а стиховима чак позива на истребљење Срба.

Кључни аспект проблема јесте чињеница да је меморијални музеј који је Хрватска подигла у Јасеновцу очигледно намерно смишљен како би се прикрила права природа онога што се тамо дешавало.

8 | Доктор Ефраим Зуроф, из Центра „Симон Визентал“, једном приликом је музејску поставку у Јасеновцу описао као „образовну катастрофу“, истичући да она садржи незнатне или готово никакве информације о томе ко су били усташе или каква је била њихова злокобна идеологија.

Време је да се Загреб натера да се суочи са својом страшном прошлошћу. Историја и њене лекције се не могу и не смеју потиснути без обзира на то да ли су политички подобне.

Хрватске власти треба драстично да ревидирају спомен-обележје у Јасеновцу и да пре-

стану да се крију иза нејасног језика. Неопходно је забранити одржавање меморијалних служби за усташке званичнике, а подучавање о холокаусту требало би да буде приоритет у хрватским школама.

У време растућег екстремизма и антисемитизма широм континента, важно је да хрватски сакривени Холокауст, отелотворен у Јасеновцу, не буде остављен по страни.

Европа је и даље у позицији да поставља овакве захтеве и у томе не треба да се устручава, нарочито када је чак и председнику Републике Србије ускраћено право да ода почаст жртвама у Јасеновцу.

Уместо тога, треба повећати број посета овом месту, а ученике треба доводити како би чули о усташким жртвама и сачували сећање на њих.

Наша заједничка одговорност је да то урадимо како сећања не би полако избледела у измаглицама историје, односећи са собом и лекције које смо и ми морали да научимо и да их пренесемо будућим нараштајима. Не смемо дозволити да се то догоди.